

Telizhenko, O. M., and Shvindina, G. O. *Scientific Direction: Department of Management, Sumy State University*, 2015.

Uyigue, E., and Agho, M. *Coping with Climate Change and Environmental Degradation in the Niger-Delta of South Nigeria. Benin, Nigeria: Community Research and Development Centre (CREDC)*, 2007.

"United Nation Environmental Programme – UNEP". www.unep.org/nigeria

"World Health Organization. Facing the facts: The Impact of Chronic Disease in Nigeria. Geneva". http://www.who.int/chap/chronic_disease_report/en/

УДК 321.01:351.746.1:336.14(477)

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНІ ТА БЮДЖЕТНІ АСПЕКТИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

© 2015 ДЕНИСОВ К. В.

УДК 321.01:351.746.1:336.14(477)

Денисов К. В. Децентралізація влади в Україні: адміністративні та бюджетні аспекти, національна безпека

Досліджено питання практичної реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (децентралізації влади) з точки зору адміністративних, бюджетних і безпекових аспектів. Базою для дослідження вибрані положення Конституції України та Бюджетного кодексу як таких, що зазнали та можуть зазнати суттєвих змін у ході реформи децентралізації. Проаналізовано процес та наслідки створення «об'єднаних територіальних громад» у контексті адміністративно-територіальної реформи. Доведено невідповідність задекларованих принципів реформування адміністративного устрою та бюджетної системи рішенням, які були прийняті на початковому етапі. Обґрунтовано негативні наслідки бюджетної децентралізації для Запорізької області на підставі даних офіційної статистики Міністерства фінансів, Державної казначейської служби та департаменту фінансів обласної державної адміністрації. Доведено, що рівень бюджетної залежності області значно виріс після впровадження реформи, скоротилися власні надходження місцевих бюджетів на тлі збільшення обсягів дотацій, які передаються урядом до органів місцевого самоврядування з центрального бюджету. Зроблено висновок про необхідність подальшого науково-практичного обґрунтування процесів децентралізації влади перед ухваленням остаточних рішень по ній. Обґрунтовано, що це дозволить забезпечити позитивний вплив реформи на соціально-економічну ситуацію в Україні та Запорізькій області, створивши умови для переходу до сталого розвитку.

Ключові слова: децентралізація, місцеве самоврядування, фіскальна автономія, територіальний устрій, міжбюджетні відносини, природні ресурси, особливий статус Донбасу.

Рис.: 2. **Бібл.:** 12.

Денисов Костянтин Вікторович – кандидат економічних наук, керівник економічної служби ВО «Свобода» у Запорізькій області (пр. Леніна, 74, к. 119, Запоріжжя, 69063, Україна)

E-mail: denisovkv@ukr.net

УДК 321.01:351.746.1:336.14(477)

Денисов К. В. Децентрализация власти в Украине: административные и бюджетные аспекты, национальная безопасность

Исследован вопрос практической реализации реформы местного самоуправления и территориальной организации власти в Украине (децентрализации власти) с точки зрения административных, бюджетных аспектов, а также национальной безопасности. Базой для исследования выбраны положения Конституции Украины и Бюджетного кодекса как таковых, которые претерпели и могут претерпеть существенные изменения в ходе реформы децентрализации. Проанализированы процесс и последствия создания «объединенных территориальных общин» в контексте административно-территориальной реформы. Доказано несоответствие задекларированных принципов реформирования административного устройства и бюджетной системы тем решениям, которые были приняты на начальном этапе. Обоснованы негативные последствия бюджетной децентрализации для Запорожской области на основании данных официальной статистики Министерства финансов, Государственной казначейской службы и департамента финансов областной государственной администрации. Доказано, что уровень бюджетной зависимости области значительно вырос после внедрения реформы, сократились собственные поступления местных бюджетов на фоне увеличения объемов дотацій, которые передаются правительством к органам местного самоуправления из центрального бюджета. Сделан вывод о необходимости последующего научно-практического обоснования процессов децентрализации власти перед принятием окончательных решений по ней. Обосновано, что это позволит обеспечить позитивное влияние реформы на социально-экономическую ситуацию в Украине и Запорожской области, создав условия для перехода к устойчивому развитию.

Ключевые слова: децентрализация, местное самоуправление, фискальная автономия, территориальное устройство, межбюджетные отношения, природные ресурсы, особый статус Донбасса.

Рис.: 2. **Библ.:** 12.

Денисов Константин Викторович – кандидат экономических наук, руководитель экономической службы ВО «Свобода» в Запорожской области (пр. Ленина, 74, к. 119, Запоріжжя, 69063, Україна)

E-mail: denisovkv@ukr.net

UDC 321.01:351.746.1:336.14(477)

Denysov K. V. Decentralization of Power in Ukraine: Administrative and Budgetary Aspects, National Security

The article researches the issue of practical implementation of the reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine (decentralization) in terms of administrative, budgetary aspects, as well as national security. The examination was based on such provisions of both the Constitution of Ukraine and the Budget Code, which have undergone and may undergo significant changes in the course of the reform of decentralization. The process and implications of establishment of the «united territorial communities» has been analyzed in the context of the administrative-territorial reform. Discrepancy of the declared principles of reforming both the administrative structure and budgetary system towards with decisions, which were adopted at an early stage, has been proven. Negative effects of fiscal decentralization for Zaporizhzhia region have been substantiated on the basis of the official statistics by the Ministry of Finance, State Treasury Service and the Department of Finance of the State regional administration. It has been proven that the level of fiscal dependency of the region has grown considerably since the introduction of the reform, own revenues of local budgets have been reduced against the background of increasing amounts of subsidies, which are transferred by the Government to the local self-government bodies from the central budget. It has been concluded that a subsequent scientific substantiation as to processes for decentralizing power should be carried out, before making final decisions on it. As has been substantiated, this will ensure the positive impact of the indicated reform on the socio-economic situation in both Ukraine and Zaporizhzhia region, creating conditions for further transition to a sustainable development.

Keywords: decentralization, local self-government, fiscal autonomy, territorial division, inter-budgetary relations, natural resources, special status of Donbass.

Fig.: 2. **Bibl.:** 12.

Denysov Kostyantyn V. – Candidate of Sciences (Economics), Chief, economic service, All-Ukrainian Union "Freedom" in the Zaporizhzhia region (pr. Lenina, 74, office 119, Zaporizhzhia, 69063, Ukraine)

E-mail: denisovkv@ukr.net

На даний час питання децентралізації влади є одним з найбільш обговорюваних і згадуваних у науково-експертному товаристві та органах влади, як центральній, так і місцевій. Основний акцент робиться на змінах до Конституції та Бюджетного кодексу, головним очікуваним результатом яких має стати передача повноважень від центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) до органів місцевого самоврядування. Проект реформи передбачає зміцнення місцевих бюджетів за рахунок збільшення їх дохідної бази та розширення фіскальної автономії. Дана реформа дійсно є нагальною та необхідною для подальшого забезпечення умов сталого розвитку України в цілому та кожного з її регіонів – від маленького села до міст обласного значення.

Актуальність указаної проблеми в умовах сьогодення викликала появу значної кількості наукових праць, в яких розглядається питання децентралізації влади та одночасного посилення бюджетної спроможності органів місцевого самоврядування. Цільовими дослідженнями питань політичної децентралізації займалися Попова М., Величко В., Молодченко Т., Чмирьова Л., Мельник О., Молодцов О., Буряк М., Бородіна О., Рябушка Л. Окремо слід виділити колектив російських авторів під керівництвом Кузнецова А. та Кузнецової О., які досліджували практику децентралізації в різних країнах світу.

Економічні аспекти (включаючи бюджетні, фінансові та податкові) децентралізації висвітлювали Гройсман В., Москаленко В., Шляхтун П. і Колх В., Сало Т., Деркач М., Буряченко А., Гнидюк І., Волохова І., Михайленко С. і Зубриліна В., Осипенко С., Таукешева Т. Досвід фіскально-бюджетної децентралізації в країнах ЄС досліджувала Єфименко Т.

У наведених працях висвітлюються теоретичні засади децентралізації влади та розширення бюджетної автономії регіонів, але наразі відсутні дослідження результативності першого етапу здійснення реформи розвитку місцевого самоврядування в Україні з точки зору адміністративних, бюджетних і безпекових аспектів.

Мета статті – дослідити результативність перших етапів реалізації реформи децентралізації влади та органів місцевого самоврядування в Україні. Потребують оцінки зміни конституційного та бюджетного за-

конодавства в контексті їхнього впливу на потенціал соціально-економічного розвитку країни в цілому та окремих регіонів.

Першим законодавчим кроком реформи децентралізації влади в Україні стало ухвалення парламентом Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. за № 157-VIII [1]. Цим Законом передбачено створення фактично нової адміністративно-територіальної одиниці – «об'єднана територіальна громада», правовий статус якої жодним чином не визначається положеннями ст. 133 «Територіальний устрій України» діючої Конституції, яка чітко визначає, що «систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села» [2]. Жодного слова про якісь «об'єднані громади».

Переконані, що це ставить під сумнів правомочність існування об'єднаних територіальних громад. У регіонах, на сесіях обласних рад ухвалювалися т. зв. «перспективні плани добровільного об'єднання громад», які формувалися без урахування соціально-економічних і природо-ресурсних потенціалів територій. Мова вже навіть не йде про наукове прогнозування результатів діяльності таких громад.

Напередодні ухвалення згаданого Закону були внесені зміни до Бюджетного кодексу [3] щодо перерозподілу фінансових ресурсів між державним і місцевими бюджетами. Декларованою метою Закону є збільшення фінансових ресурсів місцевих бюджетів, але аналіз внесених змін викликає ряд серйозних сумнівів і зауважень. Обґрунтуємо свою позицію на прикладі Запорізької області, для чого використаємо дані щорічної бюджетної статистики Міністерства фінансів України (рис. 1).

Дані рис. 1 дозволяють зробити такі висновки: а) ушкодику доходів місцевих бюджетів Запорізької області постійно зростає частка міжбюджетних трансфертів – грошей, що передаються з державного бюджету; б) загальний показник доходів немає чіткої висхідної динаміки, що обумовлено загальною негативною ситуацією в економіці регіону; в) за підсумками 9 місяців 2015 р. область отримала власних доходів менше, ніж міжбюджет-

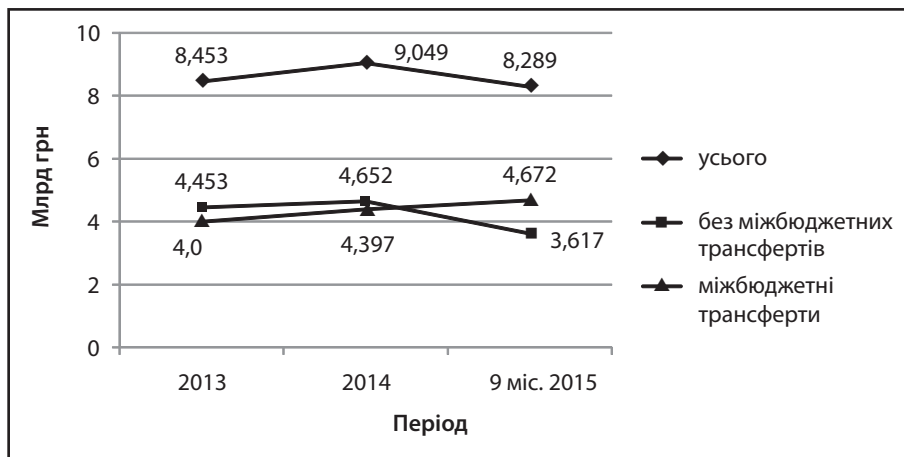

Рис. 1. Доходи місцевих бюджетів Запорізької області

Джерело: складено та розраховано автором за [4, с. 149–150; 5, с. 225–226; 6; 7].

них трансфертів – на 1,055 млрд грн. Відтак, посилюється залежність від центру – Запорізька область у 2013 р. залежала від трансфертів з центрального бюджету на 47,3%, сьогодні цей показник (виходячи з рис. 1) складає 56,4%. Пояснення тому, як нам видається, є таким.

Згаданий вище Закон України № 79-VIII від 28 грудня 2014 р. [3] кардинально змінив порядок формування місцевих бюджетів через послаблення власної ресурсної бази місцевого самоврядування з одночасним підвищенням рівня залежності від центру. Зокрема, змінено порядок розподілу надходжень від податку на доходи фізичних осіб (ПДФО): для міст 60% – місцевий бюджет, 40% – державний бюджет (раніше було 75/25); сіл і селищ – 0% у місцевий бюджет, 100% – державний (раніше було 25/75, тобто навпаки). Відзначимо, що під час розгляду даного законопроекту в парламенті народний депутат Головка М. вносив пропозицію про зарахування до місцевих бюджетів 100% надходжень від ПДФО, але її не було враховано в остаточному варіанті.

У Запорізькій області ПДФО завжди формував не менше 70% дохідної бази місцевих бюджетів, отже зміна нормативів відрахувань миттєво та негативно позначилася на них.

Місцеві бюджети розвитку позбавили основного джерела їх наповнення – єдиного податку, сьогодні він зараховується до загального фонду бюджетів на поточні потреби. Саме за рахунок бюджету розвитку органи місцевої влади фінансували будівництво та капітальні ремонти об'єктів комунальної власності, закупівлю обладнання тощо. Чи зможуть вони відтепер на попередньому рівні фінансувати такі видатки – питання дискусійне. Передача до місцевих бюджетів доходів від адміністративних послуг, збільшення нормативів відрахування рентних платежів суттєво не вплинуть на фінансову автономію регіонів. Перший вид доходів не є суттєвим, а рентні платежі стануть

ефективними тільки після децентралізації повноважень з розпорядження природними ресурсами. Передача на місця 10% податку на прибуток приватних підприємств передбачена лише для бюджету області, відтак менші території не відчують від цього жодного зиску.

За підсумками січня-вересня 2015 р. доходи місцевих бюджетів Запорізької області дійсно зросли, що дає можливість прихильникам нинішнього варіанта децентралізації говорити про успіх реформи. Та реальний стан речей є зовсім інакший. Зростання доходів відбулося за рахунок передачі на місця освітньої та медичної субвенції, яка номінально вплинула на рівень доходів – але немає жодної гарантії, що субвенція кожного року буде в повному обсязі передаватися на місця. Крім того, на рівень доходів вплинула інфляція, показник якої за указаний період по Запорізькій області склав 40,8% [8].

Викликає занепокоєння норма, що міститься в статті 22 проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік», опублікованому 30 листопада 2015 р. на офіційному інтернет-сайті Міністерства фінансів України [12]. Нормами даної статті передбачається надання права Кабінету Міністрів здійснювати перерозподіл видатків (у т. ч. залишків, нерозподілених тощо) на освітню та медичну субвенцію між регіонами. Це може призвести до порушення закладеного балансу розподілу субвенцій по відношенню до окремих регіонів, а суттєвий вплив на це можуть мати політичні чинники. Разом з тим, позитивною є новація, згідно з якою бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, починаючи з 01 січня 2016 року, переходять на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Єдине, що тут необхідно забезпечити відповідну методологію функціонування таких міжбюджетних відносин для попередження збоїв казначейської системи та унеможливлення адміністративного втручання з боку

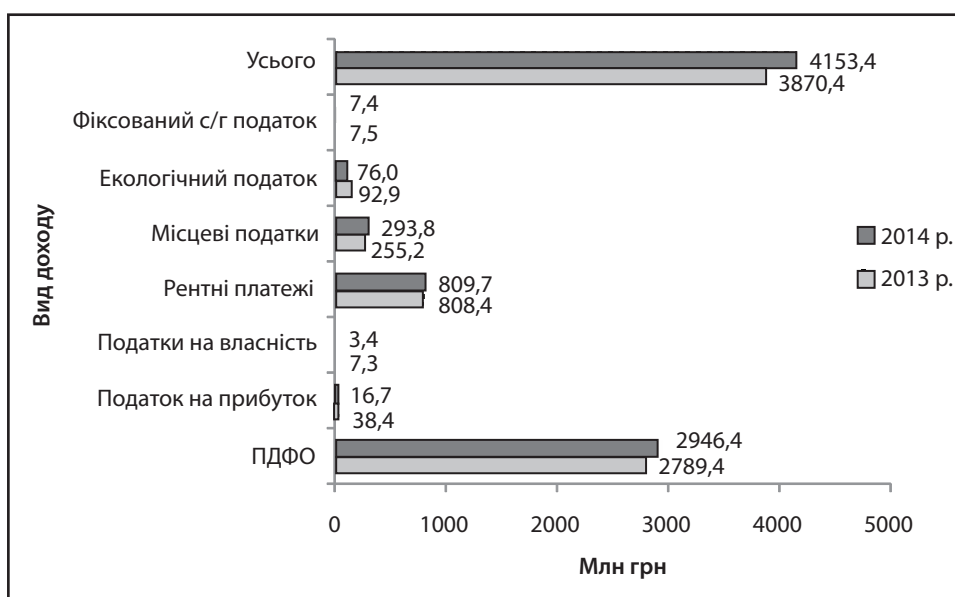

Рис. 2. Структура доходів місцевих бюджетів Запорізької області

Джерело: складено та розраховано автором за [5, с. 225–226].

керівництва органів казначейської служби вищого рівня (місто, район чи область).

Попри ухвалення Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад», досі не внесено відповідні зміни до Бюджетного кодексу. Мова йде про відсутність там окремої статті, яка б чітко регламентувала структуру доходів і видатків об'єднаних громад. Потенційно це створює можливості для ручного розподілу центральною владою фінансових ресурсів таких громад – зокрема йдеться про кошти освітньої та медичної субвенції. Реформа децентралізації передбачає оптимізацію мережі освітніх і медичних закладів, передусім загальноосвітніх середніх шкіл і ФАПів (фельдшерсько-акушерських пунктів), що неминуче призведе до скорочення кількості робочих місць у сільській місцевості, де в більшості випадків саме бюджетні установи є основним роботодавцем. Не до кінця зрозумілим є напрямком освітньої реформи щодо утворення освітніх округів, де функціонуватиме одна загальноосвітня середня школа, а решта шкіл забезпечуватимуть рівень підготовки 8-9 класи.

Реформа децентралізації передбачає передачу владних повноважень на місця, однак у цьому питанні вже мають місце прецеденти вибіркової. Мається на увазі Закон України № 1680-VII від 16 вересня 2014 р. «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» [9], згадка про який міститься в проекті змін до Конституції України. Цим законом тамтешня влада наділяється правом самостійно обирати суддів, прокурорів і керівників міліції. Указані території будуть отримувати спеціальне фінансування з державного бюджету (тобто за рахунок інших областей) на свій соціально-економічний розвиток, а також самостійно провадити економічні відносини з Російською Федерацією. Для інших регіонів такого права не передбачено.

Вважаємо за доцільне навести дані соціологічного опитування Центру Разумкова, проведеного 12–19 вересня 2015 р. після голосування в першому читанні змін до Конституції (щодо децентралізації). Респондентам було задано такі питання:

- ✦ чи брали Ви якимось чином участь у обговоренні поправок до Конституції? («Так» відповіли 1,9% опитаних респондентів);
- ✦ наскільки добре Ви знайомі зі змістом поправок до Конституції? («Добре» відповіли 4,4%);
- ✦ Ви в цілому підтримуєте чи не підтримуєте запропоновані поправки до Конституції? («Підтримую» відповіли 4% респондентів, «Важко відповісти» – 46,9%) [10].

За схожими принципами адміністративно-територіальна реформа в Україні була проведена у 1964 р. після того, як ЦК Компартії України та Рада Міністрів республіки 19 грудня 1964 р. ухвалили спільну постанову «Про заходи по здійсненню планомірного переустрою сіл в УРСР». Цією постановою вводилося поняття «перспективного села», де передбачалося сконцентрувати нове будівництво, спрямувати бюджетні дотації, розвивати інфраструктуру тощо. У подальшому постановою грудневого (1964 р.) пленуму ЦК КПУ було прийнято

рішення визначити в Україні показові села для відповідної забудови.

28 червня 1965 р. Президія Верховної Ради УРСР затвердила «Положення про порядок перетворення, обліку, найменування та реєстрації населених пунктів, а також розв'язання деяких інших адміністративно-територіальних питань в Українській РСР». Населені пункти, які не потрапили в категорію «перспективних», втрачали бюджетні дотації, а як наслідок – відбувалося закриття восьмирічних та початкових шкіл, дитсадків, медичних закладів; знімалися зі статистичного обліку малі села та хутори, їх об'єднували з великими під новою назвою; мав місце залишковий принцип соціального розвитку села взагалі. За оцінками Інституту історії України [11, с. 450], унаслідок реформи з державного обліку зняли 9441 населений пункт, по суті – вони зникли з географічної карти.

ВИСНОВКИ

Децентралізація влади є необхідним і важливим процесом в Україні, спрямованим на зростання її потужності, незалежності та міжнародного авторитету у світі, побудову сильних, самодостатніх і конкурентоспроможних регіонів. Вибір орієнтирів на передачу владних повноважень на місця та підвищення фіскальної автономії органів місцевого самоврядування є абсолютно правильним. Дискусійними є лише конкретні кроки з досягнення заданих орієнтирів. Наше дослідження засвідчило наявність проблем, пов'язаних зі зміною порядку перерозподілу доходів між центральним і місцевими бюджетами. Протягом аналізованого в статті періоду залежність місцевих бюджетів Запорізької області від трансфертів із державного бюджету України лише зростала, послаблюючи тим самим фіскальну автономію регіону.

Розбудова фінансової забезпеченості Запорізької області стане можливою лише за умови зміни порядку розподілу податкових надходжень між регіоном і центральним бюджетом, здійснення реальної децентралізації повноважень із розпорядження природними ресурсами, а також дійсної передачі владних повноважень на місця.

Окремої уваги в подальших дослідженнях потребує питання децентралізації влади в умовах адміністративно-територіальної реформи. Перші кроки такої реформи не мають ознак системності, суперечать положенням Конституції та створюють загрози для національної безпеки. Перспективним напрямком реформи має стати залучення досвіду країн ЄС, але з урахуванням соціально-економічних, культурних, духовних і правових традицій українського народу. Механічне копіювання іноземної системи управління не забезпечить ефективного розвитку України, яка без сумніву має власний шлях розвитку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України № 157-VIII від 05.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України від 27.03.2015. – № 13, с. 734, стаття 91.
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. – № 30, стаття 141.

3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України № 79-VIII від 28 грудня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України від 20.03.2015. – № 12, с. 658, стаття 76.
4. Бюджет України 2013 : статистичний збірник / Авт. кол. : Калініченко Л. М., Гайдученко Г. В., Пивоваренко Т. А., Тригуб Н. П. – К. : Міністерство фінансів України, 2014.
5. Бюджет України 2014 : статистичний збірник. – К. : Міністерство фінансів України, 2015. – С. 189–190.
6. Інформація про надання та використання місцевими бюджетами субвенцій, отриманих з державного бюджету, станом на 01 жовтня 2015 р. / Офіційний портал ГУ ДКСУ у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/zap/uk/>
7. Станом на 30 вересня 2015 року до загального фонду бюджетів усіх рівнів забезпечено надходження доходів у обсязі 8851,2 млн грн // Виконання місцевих бюджетів області. Офіційний портал Запорізької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zoda.gov.ua/news/28794/stanom-na-30-veresnya-2015-roku-do-zagalnogo-fondu-bjudzhetiv-usih-rivniv-zabezpecheno-nadhodzhennya-dohodiv-u-obsyazi-8851,2-mln.grn.html>
8. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2015 році (до грудня попереднього року) // Офіційний сайт ГУ Державної служби статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/ISZ_GRUD2015.pdf
9. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України № 1680-VII від 16 вересня 2014 року // Відомості Верховної Ради України від 07.11.2014. – № 45, с. 2996, стаття 2043.
10. Соціологічні опитування. Держава. Зміни до Конституції // Офіційний сайт Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uceps.org/ukr/socpolls.php?cat_id=10
11. Історія українського селянства : нариси в 2-х томах / Гол. ред. Литвин В. М. – Т. 2 / Інститут історії НАН України. – К., 2006. – 657 с.
12. Проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» // Офіційний сайт Міністерства фінансів

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>

REFERENCES

- Biudzhety Ukrainy 2014* [The budget of Ukraine 2014]. Kyiv: Ministerstvo finansiv Ukrainy, 2015.
- “Informatsiia pro nadannia ta vykorystannia mistsevymy biudzhetyamy subventsii, otrymanykh z derzhavnoho biudzhetu, stanom na 01 zhovtnia 2015 r.” [Information on the provision and use of local budgets subventions received from the state budget as of October 1, 2015]. Ofitsiyniy portal HU DKSU u Zaporizkii oblasti. <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/zap/uk/>
- “Indeksy spozhyvykh tsin na tovary ta posluhy u 2015 rotsi (do hrudnia poperednioho roku)” [Consumer price indices for goods and services in 2015 (to December of previous year)]. Ofitsiyniy sait HU Derzhavnoi sluzhby statystyky u Zaporizkii oblasti. http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/ISZ_GRUD2015.pdf
- Istoriia ukrainskoho selianstva* [History of the Ukrainian peasantry]. Kyiv: Instytut istorii NAN Ukrainy, 2006.
- Kalinichenko, L. M. et al. *Biudzhety Ukrainy 2013* [The budget of Ukraine 2013]. Kyiv: Ministerstvo finansiv Ukrainy, 2014.
- [Legal Act of Ukraine] (1996).
- [Legal Act of Ukraine] (2014).
- [Legal Act of Ukraine] (2014).
- [Legal Act of Ukraine] (2015).
- [Legal Act of Ukraine]. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy. <http://www.minfin.gov.ua/>
- “Stanom na 30 veresnia 2015 roku do zahalnoho fondu biudzhetyv usikh rivniv zabezpecheno nadkhodzhennia dokhodiv u obsyazi 8851, 2 mln hrn” [As of September 30, 2015 to the general fund budgets of all levels achieved revenues in the amount of 8, 851, 200, 000 USD]. Ofitsiyniy portal Zaporizkoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. <http://www.zoda.gov.ua/news/28794/stanom-na-30-veresnya-2015-roku-do-zagalnogo-fondu-bjudzhetiv-usih-rivniv-zabezpecheno-nadhodzhennya-dohodiv-u-obsyazi-8851,2-mln.grn.html>
- “Sotsiolohichni opytuvannia. Derzhava. Zminy do Konstytutsii” [Public opinion polls. State. Amendments to the Constitution]. Ofitsiyniy sait Tsentru Razumkova. http://www.uceps.org/ukr/socpolls.php?cat_id=10